

Содома Р.І.,
здобувач¹, асистент кафедри фінансів та кредиту
Львівський національний аграрний університет

СУТНІСТЬ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Сільське господарство України, як великої аграрної держави, відіграє значну роль у житті суспільства. Для успішної роботи сільського господарства, зокрема, сільськогосподарських підприємств, необхідний один з найважливіших видів ресурсів – фінанси. Проте, низьке фінансове забезпечення, нестача власних оборотних коштів, нерівномірність грошових надходжень від реалізації продукції, недостатній внутрішній платоспроможний попит, високий рівень боргових зобов'язань, обмеженість зовнішніх джерел фінансування гальмують розвиток агроформувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій економічній літературі проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств та визначення суті як фінансової, так і кредитної системи, розглядаються комплексно. Варто виділити наукові праці багатьох вчених, зокрема: В.М. Алексійчука, О.М. Гладчука, М.Я. Дем'яненка, М.І.Крупки, В.Я. Месель-Веселяк, В.М.Опаріна та інших. Однак, як засвідчує огляд літературних джерел, існує ще низка невирішених питань, які вимагають поглибленого дослідження. Зокрема, не визначено вплив усіх складових фінансового ринку на розвиток кредитування аграріїв.

Постановка завдання. Метою даної статті є вивчення сутності системи фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств, розробка пропозицій щодо удосконалення кредитних відносин в аграрній сфері та визначення місця кредиту в даній системі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сільському господарстві пристосовуватися до економічних умов є вкрай важко, тому визначальним є фінансовий протекціонізм, який передбачає комплекс заходів із стимулювання фінансово-кредитних установ до надання кредитів на більш вигідних умовах для позичальника (сільськогосподарського підприємства). Сучасні кредитні установи використовують у своїй практиці нетрадиційні форми кредитування, гарантування, розвивають страхування та з допомогою держави використовують пільгове кредитування аграрних підприємств.

Стан фінансової системи сільського господарства залежить від гармонійного взаємозв'язку всіх її складових. Варто відмітити, що фінансова система є складовою економічної системи та, в свою чергу, має власні підсистеми, які відповідають за специфічні ланки управління національним господарством. Державна система здійснює регулювання, контроль та безпосередньо впливає на фінансову систему. Розгалуженням фінансової системи можна вважати кредитну, яка є її тісно зв'язаним доповненням. Банківська система є основою, ядром суспільної системи країни, саме вона є сполучною ланкою між усіма суб'єктами економіки (рис. 1).

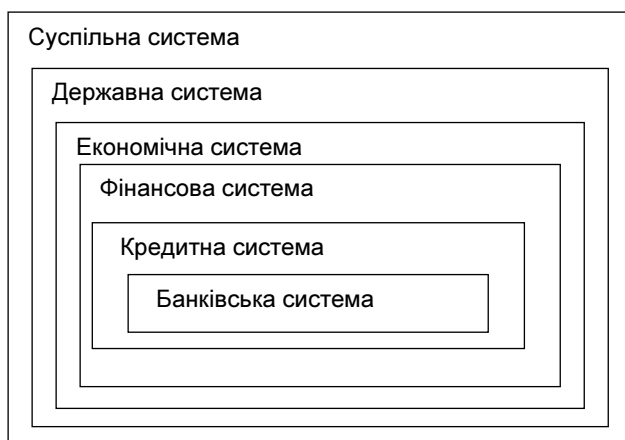

Рис. 1. Банківська система як складова суспільної системи*

*Уточнено автором за[2, с.51]

¹ Науковий керівник: Онисько С.М. – к.е.н., професор

Отже, визначальний вплив на формування фінансової системи мають кредитна та банківська системи. Фінансова та кредитна системи в економіці країни виконують розподільні та перерозподільні процеси, які спрямовуються на фінансово-господарську діяльність підприємств, забезпечуючи їх необхідними фінансовими ресурсами.

На думку В.М.Опаріна, фінансова система розглядається з двох сторін: за внутрішньою будовою і організаційною структурою. Так, за внутрішньою будовою фінансова система – це сукупність відносно відокремлених взаємозв'язаних фінансових відносин, які відображають специфічні форми та методи розподілу й перерозподілу ВВП, а за організаційною будовою – це сукупність фінансових органів та інститутів, які управляють грошовими потоками [3, с.27].

Кредитну систему розглядають як сукупність кредитно-розрахункових відносин, а також кредитних установ, чинних у рамках даної соціально-економічної формації [5, с.171]. Інше значення кредитної системи подається в фінансово-кредитному словнику: «Кредитна система – сукупність кредитних відносин інститутів, які організують ці відносини» [6, с.116]. Можна побачити два логічно різних поняття кредитної системи, де в першому показуються відносини як кредитні, так і кредитних установ, а у другому – відносини самих інститутів в кредитуванні.

В.М. Алексійчук зазначає, що «з огляду на кредитора виділяють банківські та позабанківські кредити. Серед них є комерційні кредити, які надаються постачальниками засобів виробництва з відстрочкою платежу та кооперативні кредити, які надаються кредитними спілками та кооперативами» [4, с.7]. Варто твердити, що даний вчений упустив певні види установ, що можуть кредитувати сільське господарство, але через певні обставини цього не роблять. До таких установ віднесемо пенсійні фонди, страхові компанії, ломбарди тощо.

Сучасний фінансово-кредитний механізм в аграрному секторі економіки не може функціонувати без допоміжних інститутів, відповідно в умовах конкуренції має існувати фінансово-кредитна інфраструктура, яка б забезпечувала сільськогосподарських товаровиробників кредитними ресурсами, тим самим, підтримувала національну економіку України, де на аграрний сектор припадає значна ніша кредитних ресурсів (рис. 2).

Банки є центральною фігурою кредитної системи. Саме через них здійснюються основні посередницькі функції між кредиторами й позичальниками.

У своїх публікаціях численні українські вчені, експерти, фінансисти-практики, такі як Вовчак О.Д., Скаско О.І. та інші дають оцінку поточній ситуації, аналізують причини ефективної діяльності банків. Вони твердять, що банк – кредитно-фінансова установа, що зосереджує тимчасово вільні кошти (грошові вклади), надає їх у строкове користування у формі кредитів (позик), стає посередником між підприємством, установами чи окремими особами, регулює грошовий обіг у країні, включаючи випуск (емісію) нових грошей [1, с.348]. Варто погодитися з твердженнями даних авторів, які у широкому колі зору показують банк, проте, не відображають у даному визначенні мету діяльності самого банку.

З цього випливає, що поняття «банк» буде відображати свою суть та значення у наступному визначенні, а саме банк – це фінансовий посередник між підприємствами, установами чи окремими особами, має статус юридичної особи, який згідно своєї правоздатності акумулює грошові кошти та інші нагромадження, надає кредити юридичним та фізичним особам за рахунок залучення коштів організацій, населення та інших кредитних ресурсів, здійснює касово-розрахункове обслуговування клієнтів, емісію грошей та цінних паперів, операції з векселями, іноземною валютою, золотом, коштовними каміннями, надає консультаційні та інформаційні послуги, виконує інші банківські операції з метою отримання прибутку та стабілізації грошової одиниці даної країни.

Для багатьох банків кредитування АПК є надто ризиковою операцією, але все більша їх кількість погоджується на такий експеримент з аграріями. Хоча у 2011 році кредитів надано було в розмірі лише 12 млрд.грн., проте уже в 2020 році пропонується збільшити кредитування аж у 3 рази. Тому, на сьогодні, на ринку агрокредитування конкурують такі банки як АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Банк «Київська Русь», ПАТ «VAB Банк», ПАТ «Креді Агріколь Банк», ПАТ «Державний ощадний банк України» та інші [9].

Дуже високий рівень кредитних відносин не обмежується лише банківськими закладами. Окрім банків, кредитними операціями займаються інші позабанківські структури. Небанківським кредитним інститутом є страхова компанія, яка страхує населення, майно, комерційні операції, практично все, що пов'язано з людською діяльністю та їх особистими інтересами. Вони займаються також ощадною справою і підприємництвом. Так, мобілізовані ними кошти населення направляються у кредитні операції, надходження від яких складає більшу частину їхнього прибутку. Страхові компанії виступають основними постачальниками довгострокових капіталів на фінансових ринках. Лідруючі позиції на ринку агрострахування займає «Українська аграрно-страхова компанія». Основну частку у формуванні страхового портфелю займають страхування сільськогосподарських культур (68 %), фінансові ризики (21 %) та страхування добровільної відповідальності (10 %) [8].

Пенсійні фонди відзначаються високим рівнем фінансової стійкості, що надає їм можливість підтримувати власну ліквідність на мінімальному рівні. Вони володіють значними сумами грошових коштів і в майбутньому можуть пропонувати сільськогосподарським підприємствам довгострокові

інвестиційні ресурси (30 років), що постійно даватиме їм інвестиційний дохід. Саме пенсійні фонди стануть потужними конкурентами для банків.

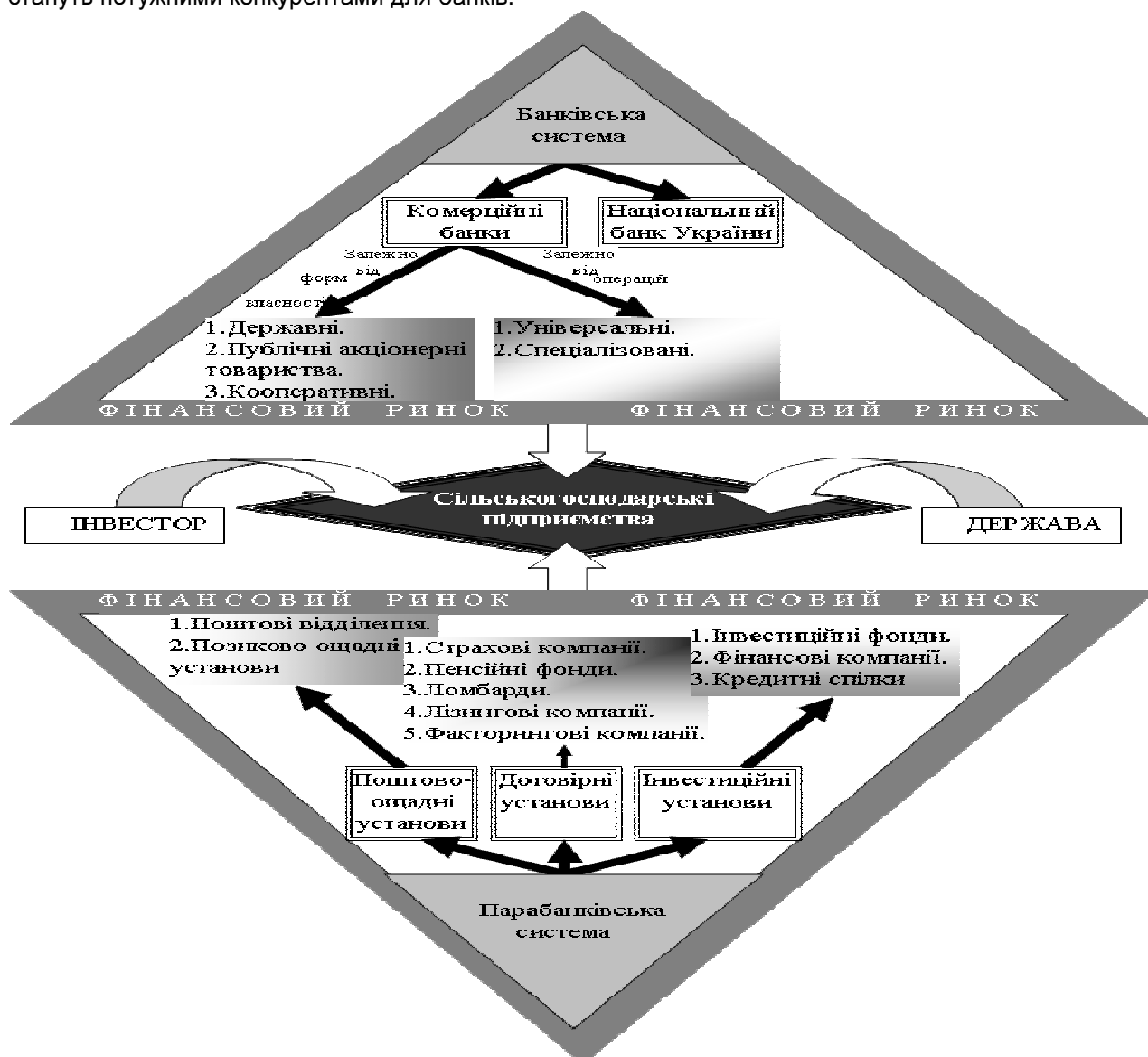

Рис. 2. Інституційна структура фінансово-кредитних ресурсів сільськогосподарських підприємств*

* Розроблено автором

Різноманітність фінансово-кредитних інститутів складають також інвестиційні фонди. Адже, саме через них здійснюються довгострокові капітальні вкладення у національне господарство. Джерелом утворення інвестиційних фондів залежно від форми власності можуть бути позики, податки й грошові збори, субсидії, обов'язкові і добровільні пожертви підприємств, організацій і населення.

Невід'ємною складовою функціонування сільськогосподарського підприємства є співпраця з лізинговими компаніями, які купують предмети довгострокового кредитування і надають їх в оренду (на 5-8 років і більше) сільськогосподарському підприємству, яке поступово сплачує лізинговій компанії вартість взятого в оренду майна. Лізинг слугує, як одна з форм кредиту і здійснюється за відповідним договором.

Вагоме місце в кредитуванні АПК займають кредитні спілки, діяльність яких спрямована на надання кредитних та ощадних послуг своїм членам, але не на отримання прибутку. У кредитних спілках привабливими сторонами для сільськогосподарських позичальників є простіша процедура отримання кредиту; максимальна наближеність їх до безпосередніх отримувачів послуг; нижчі відсоткові ставки; кредитування дрібних позичальників; стимулювання дострокового погашення кредиту; можливість отримати кредит за спрощеною схемою.

Якщо ж пропонувати для сільськогосподарських підприємств зручних кредиторів, то варто надати позитивну оцінку кредитним спілкам, яких за кількістю, в порівнянні з іншими фінансовими інститутами є значно більше (рис. 3), та які дають змогу активізувати інвестиційну діяльність в аграрному секторі, де інвесторами стає населення, що проживає на селі та працює на одному з

підприємств. Якщо брати до уваги суми активів даних установ, то звісно, що конкурентами комерційних банків не буде ні один фінансово-кредитний інститут. Проте банки, які орієнтуються на кредитування сільськогосподарських підприємств, можуть мати певні періодичні коливання розміру активів і пасивів у зв'язку із сезонними коливаннями потреб клієнтів в залученні кредитних коштів. Така сезонність може підвищувати ризик ліквідності банку.

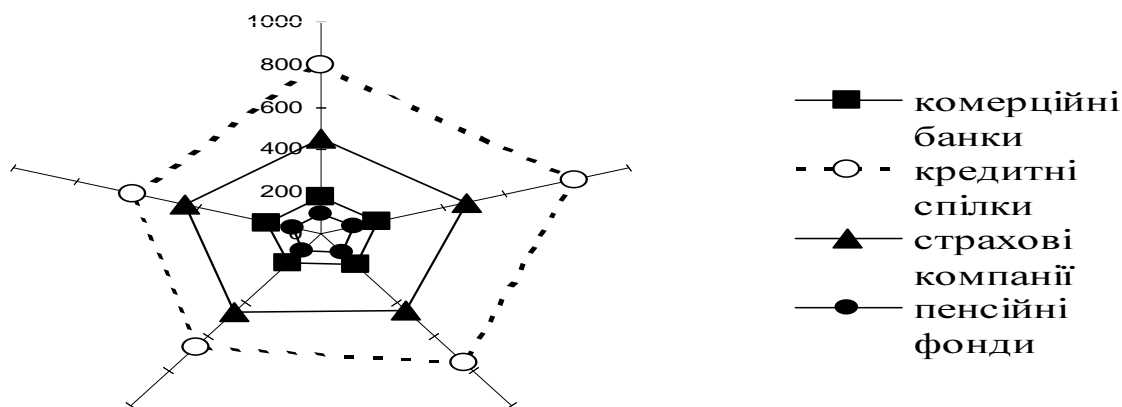

Рис. 3. Структура фінансових інститутів*

* розроблено автором за [7]

В умовах ринку для поліпшення кредитного забезпечення необхідно створити адекватну ринкову кредитну інфраструктуру з обслуговування сільського господарства. Вважаю, що до кредитної інфраструктури повинні входити не тільки нині чинні комерційні банки, але й кредитні спілки, фінансові компанії та спеціальний кредитний фонд.

Висновки з даного дослідження. Доступність кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників впливає на збільшення обсягів виробництва, активізує підприємницьку ініціативу та сприяє підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств. Таким чином, кредитування безпосередньо пов'язане з економічним базисом агропромислової сфери, оскільки становить функціональну детермінанту його ефективного та сталого зростання.

Література

1. Вовчак О. Д. Банківський нагляд / О. Д. Вовчак, О. Скаско, А. М. Стасів. – Л. : Новий Світ-2000, 2005. – 480 с.
2. Мещеряков А.А. Організаційно-технологічні аспекти підвищення ефективності функціонування комерційних банків: монографія / А.А. Мещеряков. – К. : Науковий світ, 2006. – 347 с.
3. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник / В.М.Опарін. – К. : КНЕУ, 1999. – 164 с.
4. Кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників: Зб. рекомендацій / Міністерство аграрної політики України; Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»; Проект ЄС ТАСІС «Надання підтримки малим і середнім підприємствам на селі». – Ч.1 / За ред. М.Я.Дем'яненка. – К. : Знання-Прес, 2005. – 199 с.
5. Украинский советский энциклопедический словарь: в 3-х т. – К. : – 1998. – Т.1. – 768 с.
6. Финансово-кредитный словарь: в 3-х т. – М. : Финансы и статистика, 1984. – Т.1. – 511 с.
7. Статистична звітність України та звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dfp.gov.ua.
8. Матеріали сайту Ліги страхових організацій України за 2011 рік. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uainsur.com/news/30013/>
9. Матеріали сайту Міністерства аграрної політики та продовольства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/news/?pg=12026>.